



# БИЗДӘ ШЕ'Р ДӘ ВАР, СӘНӘТ ДӘ ВАРДЫР, ШАИРӘ. СӘНӘТӘ ҺӨРМӘТ ДӘ ВАРДЫР

**Милли мәчлисин үзү, шаир Сабир Рүстәмханлы сөз алараг деди:**

— Һөрмәтли Президент!  
Әзиз достлар!

Мән бу күн әдәбијатымызын жалныз бир чәһәтинә тохунмагла



чыхышымы гуртарачагам, - һәрчәнд ки, данышылмагы сөзләп чоһдур, - о да букункү әдәбијатымызын ичтимаи маһијәти һаг-

гындадыр.

Јадыма кәлир, он алты ил әввәл Азәрбајчан јазчыларынын VII гурултајында Бақы мүәссисәләриндә Азәрбајчан дилинә лагејд мүнасибәтдән данышмышдым. Белә бир мисал да кәтирмишдим ки, Азәрбајчан дили, үмумијәтлә түрк дилләри өлмәздир, чүнки лексикасы чоһ кеч дәјишилир. Она көрә дә бу дилдә јазан јазычылар хошбәхтдирләп.

Һөрмәтли Президентимиз һәјдәр Әлијев о вахт һәмни мәчлисдә иштирак едирди. О, мәним сөзүм кәсди вә деди ки, сиз нијә бу дилин өлүмү һаггында фикирләширсиниз, онун өлүмсүзлүјүнә биз дә инанырыг.

Мән севинирәм ки, үстүндән он алты ил кечәндән сонра бу сөзүн мүдриклији өзүнү доғрулдур вә

бир вахт тәлејиндән нараһат олдугумуз дил инди Азәрбајчанда һақим дил, дәвләт дилидир вә Азәрбајчан Президенти дүнјанын нечә нечә өлкәсиндә, сон дәрәчә бөјүк мәчлисләрдә вә бөјүк өлкәләрин башчылары илә көрүшләрдә бу дилдә данышыр, бу дилдә мүрачидәт едир. Мәнә елә кәлир ки, бу, сон илләрдә Азәрбајчан јазычыларынын һәјатында олан ән чидди һадисәләрдән биридир.

О вахт башга бир мәсәлә дә вар иди. Мән демишдим ки, Азәрбајчан јазычыларынын гонорары аздыр. Һөрмәтли һәјдәр Әлијев бир сәрәнчамла, бир сөзлә јазычыларынын гонорарыны бир милјон манат артырмышды. О вахт гонорар һәр шеји һәлл едирди, амма инди тамам ајры бир дөврдүр, јазычылар өз чөрәјини өзләри чыхармалыдыр. О заманлар биз бу трибунадан чоһ-чоһ дејирдик ки, јазычы үчүн дилин, инсанын вә милләтин азадлығындан башга хошбәхтлик јохдур. О вахт шүар кими, чоһ бөјүк инамла дедијимиз бу сөзү мүстәғиллијин илк јохушундача унутдур вә инди илк чәтинлијә дүшән кими дејирдик ки, чөрәксиз нә азадлыг? Әдәбијат бу ики гүтбү бирләшдирмәлидир, јә'ни чөрәклә азадлыг, маддијатла мә'нәвијат арасында мүвазинәт, аһәнк јаратмаға чалышмалыдыр.

Бу күн Азәрбајчанын мүстәғиллик зирвәсиндән баһанда әдәби һәјатымызын бүтүн әввәлки јоллары вә јолсузлуғлары, сахта вә тәбии рәнкләр ајдын көрүнүр. Бәдди әсәр руһ абидәсидир. Анчаг очаг дағыланда руғлар да дидәркин дүшүр. Бөлүнмүш, ишғала дүчар олмаш милләтин руһунун динчилијиндән вә мә'нәви учалығындан данышмаг олмаз. Бу баһымдан Азәрбајчан әдәбијаты башымызын үстүндән әсиб кечән бүтүн рузикарларынын чанлы һавасыны јашадыр.

Ән бөјүк һәгигәт - һәгигәтин өлмәзлийидир. 1920-чи илдә әбәди олараг унутулмаға мәһкум едилән Азәрбајчан һәгигәтләри үстүндән он илләр кечәндән сонра јенидән дирилди вә хүсусән 60-чы илләрдә јүксәлән ичтимаи шүур бу күн тәзәдән Азәрбајчанын мүстәғиллијинә говушду. Бир вахтлар һүсәјн Чавид вә Әһмәд Чавадларынын, Микајыл Мүшфиғ вә Алмас Илдырымларынын фақиә ичиндәки хошбәхтликләри вә куја заманла ајаглашан дөвран јазарларынын кечичи хошбәхтлийи ичиндәки әбәди фақиәләри бу күн мүстәғиллијин мәнтиги илә даһа ајдын дәрк олуноур.

Азәрбајчанын дәрдрәри ичтимаи фикирдән даһа чоһ, бәдди фикримизи мәшгул етмишдир. Мирзә Чәлил вә Сабирин бөјүк Азәрбајчан мүчадиләсиндә дә белә иди, 60-чы илләрдә әдәбијат милли шүурун, милли идеалларынын дирчәлишинә, халгын мә'нәви вә ичтимаи-сијаси интибаһына тәкан верәндә дә белә олды.

60-чы илләрдән сонрақы әдәбијатымыз милли азадлыг мүбаризәсинин әсас мәшг базасы иди. Она көрә дә инди мүстәғил Азәрбајчанын әсас сүтунларындан бири, һеч шүбһәсиз, Азәрбајчан әдәбијатыдыр. Бу мүстәғилликдә бәдди сөзүмүзүн вә јазычыларынын һалал һаггы вар. Милли дәвләтин дивар дашлары милли идеаллары унутулмаға гојмајан ше'рин, нәсрин, публицистиканын гүдрәти илә чилаланыбдыр. Сон алты илин әдәби-бәдди мәнзәрәсинә, ичтимаи һәјатымыза гијмәт верәндә бу чәһәт һөкмән нәзәрә алынмалыдыр.

Дүнјада халг чоһдур. Амма әкәр һәр халгын дәвләти олсајды, онда дөрд-беш мин дәвләт олмагы иди. Һәр ики јүз халга бир дәвләт дүшүр. Биз севинмәлијик ки, о сечлимиш халгларынын ичәрисиндә бу күн Азәрбајчанын, нәһәјәт, өз дәвләти вар. Она көрә бунун кәшијиндә әдәбијат да дајанмалыдыр. Бу мәсәлә тәкчә сијасәт вә ичтимаијәт иши дејилдир. Заман

ахар су кимидир, буландыгы кими, дурула да билер. Јаралар сағалыр, дәрдрәр унутулур. Дүнјада даими галиб, даими мәғлуб јохдур. Садәчә, һәр халгын өз һаггына јетмә вахты вар. Һагг һәмишә мә'нәви камиллијин гоншулуғундадыр. Она көрә инсанын да, халгын да галибијәт вә өзүнүтәсдиғ јолу әзабларынын вә мә'нәви тәмизләнемәләрин ичиндән кечир. Бу јердә исә әдәбијаты әввә едән икинчи гүввә јохдур.

Әдәбијатымызда бу мәсәләјә һәр нәсил бир чүр јанашыр. Бир вахт Москванын јолу илә китабларыны чоһ асанча нәшр етдирән, раһат һава илә јашајан јазычыларымыз бу күн илк чәтинликләри көрән кими Азәрбајчан онлара дарлыг едир вә носталкија үрәкләрини дарыхдырыр. Әдәбијатда, чаванларынын ичәрисиндә икинчи бир нәсил дә вағ ки, о да мә'нәви формалашма јолундадыр. Аз-чоһ истә'дадлы бу чаванлар, тәәссүф ки, идеоложи бошлуғ, сијаси гаршыдурмалар, өз мөвгәјини мүәјјәнләшдирмә арасында бир бурулғанын ичәрисиндәдиләр сә јолларыны тапа билмирләр.

Инди јазычыны, алими һәр шејдән чоһ сарсыдан артыг, көрәксиз, һеч кимә лазым олмајан адам психолокијасыдыр. Чоһ тәәссүф ки, чәмијәттә зиялыја гаршы белә бир психолокија формалашдырырлар. Базар игтисадијатына, тәсәрурүфатына биринчи олараг базар ушағлары өјрәшир вә онлар зиялынын бөјүклүјүнү көрмәк истәмир, зиялыја ғысаныр вә ону сырадан чыхармаға чалышырлар. Сырадан чыхармырса да, спонсорлуғ, мадди јардымы, китабыны нәшр еләмәк ады илә ону көзүкәлкәли едирләр. Зиялыны бу көлкәдән чыхармаг лазымдыр. Һәм јашлы, һәм дә чаван нәсилдән олан бөјүк бир әдәбијат гүввәси вар ки,

Азәрбајчанын мејданлардан башламыш милли мүчадиләсиндә һәмишә халгын өн чәркәсиндә олубдур. Онлар әдәби вә ичтимаи фәалијәтләрини һәмишә гоша ганад кими сахлајыблар. Мән Мирзә Ибраһимову, сон илләр Исмајыл Шыхлыны, Бәхтијар Ваһабзадәни, Хәлил Рза Улутүркү, Габили, Мәмәд Аразы, Гасым Гасымзадәни, Ајдын Мәммәдову, Анары, Елчини, Јусиф вә Вағиф Сәмәдоғлулары, Фамил Мәһди́ни, Аббас Абдуллану, Мәммәд Асланы, Муса Јағубу, Камал Абдуллану, Нүсрәт Кәсәмәлини, Не'мәт Вәјсәллини, Ај-

дын Сәлимзадәни, Зәлимхан Јағубу, Рүстәм Бәһрудини вә дикәр гәләм достларымы бу күн бөјүк миннәтдарлыгга хатырлајырам, өләнләрә Аллаһ рәһмәт еләсин, амма онлар чәһәдән башлајараг мејданлара гәдәр һеч вахт халгын мүчадиләсиндән кәнарда дајанмајыблар.

Тәәссүф ки, әдәбијатымызда вә психолокијамызда гәрибә мејли јараныб - вәтәндашлыг вә ичтимаи әһәмијәт дашыјан әдәбијатын үстүнә көлкә салмаг мејли дә вар. Һәтта бә'зән јарадычылығынын мүәјјән дөврүнү јурдунун тәлејинә гурбан вермиш, бөјүк милли дүшүнчәли гәләм саһибләринә планлашдырылмыш вә планлашдырылмамыш мә'нәви репрессиянын бир формасы кими инкарчылыг, јада салмамаг, сахташдырмаг чәһдиндә, бир формасы да һөрмәтли јазычымыз Әкрәм Әјлислинин сон чыхышларындан бириндә дејилдији кими, истиғлал шаиримиз Бәхтијар Ваһабзадәнин "Күлүстан" поемасыны данмаг чәһдиндә ортаја чыхыр. Ја унутулурлар, ја да аз гала бүтүн вәтәндашлыг, милли идеалларымыза ачыг-ашкар һөрмәтсизлик едирләр.

Јолсузлуғун јола гаршы, сәрәм сајығламаларын ајдын милли төфәккүрә гаршы гојулмасы јени һадисә дејил, бу да әдәби империяларынын вәрдишидир вә бу күн дә јашајыр. Әдәбијаты замандан, тарихдән, халгын вә чәмијәтин тәлејиндән кәнарда тәсәввүр етмәк мүмкүн дејилдир. Хүсусән милли дәвләттә әдәбијат вә шүур проблеми арха плана кечирилә билмәз. Она көрә дә, шүбһәсиз, әдәбијат һәр шејдән өнчә сөз һадисәси олмагла јанашы, ејни заманда тәкчә сөз һадисәси дә дејилдир. Әдәбијат жалныз сөз һадисәси, метафора олсајды унутулмуш, өлү дилләрин әдәби абидәләри бу күн дә јашамаз, әсәрләр тәрчүмә едилиб јайылмазды, азәрбајчанлыларынын Низамијә, Шәһријара, Ибраһимбөјүвләра, Чинкиз Абдуллајевә, ғыргызларынын Чинкиз Ајтматова, газакларынын Олжас Сүләјменова, абхазларынын Фазил Искәндәрә, беларусларынын Васил Быкова, чукчаларынын Јури Рытхејуја һеч бир саһиблик идиәси ола билмәзди. Она көрә дә бәдди сөзү жалныз илғым, жалныз сөз һадисәси кими гәләмә вериб сөзү ичтимаи һәјатдан, вәтәндашлыгдан, дәвләтин, халгын мүбаризәсиндән ајырмаг олмаз. Инди Азәрбајчан тәкбәтәк дүнјаја гаршы дајаныб, өзүнү горуумаг үчүн шир кими пәнчәләшир. Белә бир вахтда гурбаға ловғалыгы илә әдәбијаты бир күнчә сыхышдырмаг чоһ зиянлы јолдур, Азәрбајчан мә'нәвијатына чоһ ағыр зәрбә вура биләр. Тәәссүф ки, бә'зән мәтбуатымызда, гәзәтләримиздә буну һисс едирәм.

Белә чыхмасын ки, ичтимаи һәјатла бағлы олдугум үчүн өз мөвгәјими мудафиә едирәм. Јох, садәчә олараг, хатырлатдығым да зиянлы јолдур. Сон вахтлар јазычы вә сијасәт мәсәләләриндән дә чоһ данышылыр: јазычы сијасәтә гошулмасын, сијасәтә гошулса чиркаба булашацаг вә с. Мән Азәрбајчан әдәбијатынын бүтүн тарихини јадыма салырам, көрүрәм ки Низамими сијасәтдән узаг

олуб, Нәсими, Хагани, Вағиф, Сабир, Мирзә Чәлил, Мирзә Фәтәли Ахундовму сијасәтдән кәнарда олублар? Онлар һәмишә халгынын сијасәтини мудафиә едибләр, халгын тәлеји һәлл олунан јердә милли идеалларынын тәрәфиндә дајаныблар. Мән арзу едирәм ки, әдәбијатымыз, дәрсликләримиз, тәзә јаранан идеолокијамыз, дәвләтчилик төфәккүрүмүз бунларынын һамысыны нәзәрә алсын. Јенә дејирәм, бу дәвләт жалныз сијасәтин, тәкчә гошунун, президентин, дәвләт ор-

ганларынын үмидинә јашаја билмәз. Мүһарибә едән милләтин, Сәмәд Вурғун демишкән, һәр бир јазычысы әслиндә бир әскәр олмагыдыр.

Мән јазычыларымызын гүдрәтинә инанырам. Инанырам ки, биз бу күн сөзүмүзүн гәдрини даһа артыг биләчәјик вә бу сөзлә Азәрбајчанын дәвләт мүстәғиллијинин даим кәшијиндә дајаначағыг.

Чоһ сағ олуң.

\*\*\*

**Сонра Инкиләтәрәнин Единибург Университетинин профессору, сојдашымыз Гуламрза Сәбри Тәбризи чыхыш едәрәк деди:**

— Мөһтәрәм Президент!

Мөһтәрәм рәјасәт, гәләм саһибләри, достлар, гонағлар!

Бу күн мәним академик һәјатымда, бәлкә дә өмрүмдә бөјүк һадисәдир. Он илдир ки, бураја кәлиб - кәдирәм, илк дәфәдир јазычыларынын гурултајында иштирак едирәм. Тәбиәтән јазычы кимин јанында олмаг истәт? Јазычынын јанында. Бу милләтин дә руғу, фикри, үрәји јазычыја бағлыдыр.

Мән 37 илдир Британијанын бөјүк али мәктәбләриндә дәрс оху-